

Nenad Stevović, dipl. polit.
Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore
stenli.stevovic@gmail.com

Primljeno/Received: 10.11.2019.
Prihvaćeno/Accepted: 1.2.2020.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Stručni rad
Professional paper
DOI: <https://doi.org/10.47325/zj.4.4.23>

UDK 32-05Šufflay, M.

UDK 32-05Bajza, J.

MILAN ŠUFFLAY, JOŽEF BAJZA I HRVATSKO-MAĐARSKI ODNOSI

Sadržaj: U radu se kratko opisuje prijateljstvo između dva znanstvenika – hrvatskog Milana Šufflaya i mađarskog Jožefa Bajze te također implikacije njihova političkog razvoja te razmišljanja i međusobnog odnosa na političkoj razini prije i nakon Šufflayeva umorstva.

Ključne riječi: Jožef Bajza, Milan Šufflay, mađarsko-hrvatski odnosi

Prijateljstvo između dva naučnika i univerzitetska profesora, mađarskog historičara, akademika i bibliografa Jožefa Bajze (1885-1938) i hrvatskog povjesničara i pisca Milana Šufflaya (1879-1931) trajalo je skoro tri decenije. Započeto je 1904. godine kada je Šufflay, nakon usavršavanja na Institutu za austrijsku povijest u Beču i sveučilištu u Budimpešti, ostao u glavnom gradu Mađarske, gdje je radno angažovan kao kustos u Narodnom muzeju. To prijateljstvo, privrženost i saradnja na ličnom, političkom i naučnom polju je trajalo sve do tragične smrti Milana Šufflaya, tačnije njegovog ubistva 18. februara 1931. godine u Zagrebu. Nakon što je Milan Šufflay srednju školu i filozofske nauke završio u Zagrebu, po preporuci profesora i velikog hrvatskog naučnog autoriteta Tadije Smičiklasa hrvatska zemaljska vlada ga je poslala na usavršavanje u Beč. Tadija Smičiklas je bio tipični predstavnik Štrosmajerove jugoslovenske ideologije. Imao je izrazito negativan stav prema hrvatsko-mađarskim odnosima smatrajući da je budućnost Hrvatske u jugoslovenskom jedinstvu. Milan Šufflay je bio jedini njegov učenik koji je razmišljao drugačije.

Konflikt s hrvatskom naučnom zajednicom, koji je kulminirao na njegovu štetu, nastao je kada je nakon završetka naučnog usavršavanja na bečkom univerzitetu Šufflay objavio rad u kojem je metodološki opovrgao jedan historijski izvor iz srednjeg vijeka koji su Hrvati rado upotrebljavali protiv Mađara. Šufflay je dokazao da ta hronika nije vjerodostojna i da se njezini podaci ne mogu koristiti. Iako je njegova studija bilo čisto naučna rasprava koju laička javnost nije čitala, niti bi je razumjela, to nije spriječilo nacionalne demagoge da povedu hajku protiv njega. Stavovi koje je zastupao su bili suprotni razmišljanjima tadašnjeg hrvatskog naučnog establišmenta koji je podigao anatemu na Šufflaya, a odrekao ga se i njegov očinski protektor Smičiklas. Samim tim vrata Sveučilišta u Zagrebu za njega su se zatvorila.

U Beču i Budimpešti Milan Šufflay definitivno je riješio sve dileme o svom hrvatstvu i putu kojim u budućnosti treba da ide hrvatski narod. Za njega nije bilo alternative, Hrvatska treba da bude upućena prema vrijednostima zapadne civilizacije i hrvatski narod može napredovati samo pored drugih zapadnih naroda. Vrijeme provedeno u Budimpešti, dostojno svojoj individualnosti, proživio je u naučnom krugu stekavši veliki broj prijatelja među mađarskim intelektualcima, historičarima i naučnim radnicima. U tome mu je mnogo pomoglo prijateljstvo s velikim naučnikom Jožefom Bajzom, u to vrijeme neprevaziđenim stručnjakom za južnoslavensku književnost i lingvistiku. Bajzina djela su pionirska i ona se u podunavskoj Evropi izdvajaju po poznavanju prošlosti, duhovnosti, kulture i politike hrvatskog naroda. Jožef Bajza ne samo što je usvojio hrvatski jezik, već i historijsku misao hrvatskog državnog bića, koju je vidio u sintezi ideje o ulozi i politici Mađarske. Tradicija i misao hrvatsko-mađarske zajedničke sudbine nijesu imali oduševljenijeg, samosvjesnijeg, plemenitijeg i više naučnijeg borca od njega. Hrabro, iskreno i otvoreno, on se zalagao protiv vještačke južnoslavenske državne skalamerije i nije prestao da štiti hrvatski narod od iskušenja južnoslavenskog fantoma, s nepokolebljivim ošjećajem za pravdu i svojim realnim sudom uvijek je bio na raspolaganju legitimnim hrvatskim težnjama u okviru zemlje mađarske krune. Bio je protiv, po njegovom sudu, pogrešne politike mađarske vlade, koja do trenutka kolapsa nije prepoznala sudbonosni značaj statusa hrvatskog naroda za Mađarsku. U tom smislu Bajza je neumoljivo napadao mrzovoljnu i tromu mađarsku politiku, smatrajući da je upravo ona, u svom doslovnom smislu i neznanju, bukvalno gurnula hrvatski narod u zagrljaj južnoslavenske ideje. Jožef Bajza je bio glavni zagovornik hrvatskih unionista u Budimpešti, koje je jugoslovevska iredenta nazivala „Mađaronima“. Njegovoj grupi prijatelja su pripadali Baron Pal Rauh, Jožef Frank i kasnije Ivo Frank i uopšte grupa hrvatskih nacionalnih intelektualaca čiji je duhovni vođa bio Milan Šufflay, neumorni borac za hrvatske nacionalne ideje kojeg su za Bajzu vezivale najčvršće prijateljske veze.

Jožef Bajza je vjerovao u ponovno rađanje nacionalne svijesti hrvatskog i mađarskog naroda, vjerovao u ujedinjuću moć zajedničke latinske kulture, vjerovao u neiscrpní šarm mađarske krune, vjerovao u moć povezivanja katoličke religije. Čak i u najtežim danima se nadao

da će se visoka politička svijest hrvatskog naroda vratiti na stari put i stari odnos. Potvrdu toga je prepoznao i u iznenadnoj promjeni mišljenja Stjepana Radića (1871-1928), koji je bio najistaknutije lice Vidovdanskog ustava i južnoslavenske države, i čija se oslobodilačka borba podudarala sa centralnom važnošću borbe za bolju budućnost hrvatskog naroda. Događaji su pokazali da je i Radićev nasljednik u hrvatskom nacionalnom seljaštvu, Vladimir Maček (1879-1964), također počeo pratiti trend koji je Jožef Bajza započeo sa svojim malobrojnim hrvatskim prijateljima. Njegovo najveće zadovoljstvo bilo je kada je Svetozar Pribičević (1875-1936), jedan od najpoznatijih jugoslovenskih konvertita, sa svoje strane, likvidirao Pašićevu slovensku politiku i prihvatio njegov stav o mađarsko-hrvatskoj zajednici. Direktna posljedica Bajzine percepcije o mađarsko-hrvatskoj zajednici bila je da nakon raspada nije video drugi način i formu za ujedinjenje dva naroda, nego samo Habsburšku restauraciju, čiji je princip predstavljao sa neobuzdanom otvorenosću i hrabrošću bez pomirljivosti i kompromisa, što predstavlja jednu od najzanimljivijih osobina njegove političke i naučne individualnosti.

Jožefu Bajzi je od početka 1910. godine glavna preokupacija bila hrvatsko, odnosno južnoslovensko pitanje. Istoričar i arhivista Lajoš Taloci (1856-1916), visoki državni činovnik, ali i misteriozna i kontraverzna ličnost Austro-Ugarske Monarhije koja je imala značajnu ulogu na Balkanu, skrenuo je njegovu pažnju na kompleksnost južnoslovenskog pitanja, i od tog trenutka, pa sve do smrti, on se usmjerio radu na rješavanju tog pitanja. Prvi članak „o hrvatskoj krizi“ objavljen je 25. septembra 1913. u kolumni *Mađar Hirlap*, nakon čega su iste godine uslijedila još tri članka. Od tog momenta pomno prati dešavanja i ne zna se tačan broj publikacija i studija koje je pisao o tom pitanju. Kada je 1923. godine postao redovni profesor hrvatskog jezika i književnosti na Univerzitetu Peter Pazmanj, mogao je sve vrijeme da usmjeri omiljenim hrvatskim književnim, povijesnim i političkim studijama. Rijetko je pisao pod svojim imenom, što opravdava time što se i njegov slavni predak isto zvao. Studije iz istorije književnosti uglavnom je pisao pod imenom Jožef Siči u časopisu *Könyvszemle*, a publicističke radove u kojima se bavio hrvatskim pitanjem pod pseudonimom Kornel Batorič.

Nakon što je u Narodnoj skupštini Kraljevine SHS u Beogradu radikal Puniša Račić ubio Stjepana Radića, hrvatska istorija je krenula novim smjerom. Milan Šufflay je osećao da njegov narod doživljava sudbonosna vremena. Sabrao je svojih 12 istorijskih i političkih studija i objavio ih u knjizi „Hrvatska u svijetlu svjetske historije i politike“ koja je postala katekizam hrvatskog nacionalnog otpora. To njegovo naučno djelo kroz analizu primjera iz svjetske istorije i politike dokazuje vječno i sveto pravo hrvatskog naroda na samostalnost. Knjiga je doživjela veliki uspjeh. Neposredno samo na gornje slojeve hrvatske intelegencije, jer se njegova razlaganja teško mogu pratiti, ali posredno na cijeli narod, jer su publicisti, političari i novinari propagirali njegove ideje u popularnoj formi. U duhovnom smislu Šufflay je postao vođa hrvatskog naroda i njegov uticaj na hrvatsku politiku je postao sve jači. Radićev nasljednik dr Vladimir Maček je bio njegov školski drug i vezivalo ih je staro iskreno prijateljstvo. Politički

uticaj Šufflaya podigao se posebno u period Mačekovog zatvora (decembar 1929. – jun 1930). Upravo nacionalne ideje koje je propagirao Milan Šufflay su pomogle hrvatskom narodu da izdrži teror i laži u trenutcima kada je bio lišen svoga vođe.

Neposredno nakon ubistva i tragične smrti Milana Šufflaya, u časopisu mađarskog istorijskog društva *Századok* u aprilu 1931. godine, u oproštaju od svog prijatelja i saborca profesor Jožef Bajza je napisao: „Malo ličnosti ima u historiji koji su požrtvovanije služile interesima svog naroda, evropske kulture i ujedno interesima mađarskog naroda, kao Milan Šufflay u godinama jugoslovenske diktature. Kao mučenik svog naroda stupio je u besmrtnost i njega kojega je javno mišljenje nekada odbacilo, pratili su hiljade Hrvata na zadnji put. Kod njegovog lijesa dobrovoljno je stražu držala ona akademska omladina koja mu je deset godina sprječavala profesorski rad. Mađarska historijska znanost s dubokom žalošću obnavlja uspomenu Milana Šufflaya. Uvijek smo znali da je vjeran sin svog naroda, ali uvijek smo ga smatrali i našim. Šufflay je bio najveći Mađar među Hrvatima i zato je bio i najveći Hrvat. Slava njegovoj uspomeni!” Na pogrebu univerzitetskog profesora dr Jožefa Bajze na groblju Kerepeši u Budimpešti 10. januara 1938. godine, koju su organizovali grad i Mađarska akademija nauka i umjetnosti stigao je i vijenac u ime Hrvatske. Na hrvatskoj nacionalnoj traci pisalo je „Pokojnom Kornelu Batoriču u spomen na rad u nacionalnom interesu Hrvatske”.

SUMMARY

Abstract: The paper briefly describes the friendship between two scientists – Croatian Milan Šufflay and Hungarian Jožef Bajza, as well as the implications of their political development and thinking, and relationship on a political level before and after Šufflay's assassination.

Keywords: Jožef Bajza, Milan Šufflay, Hungarian-Croatian relations